

Ido-Saluto!

Editita dal Germana Ido-Societo

1/2009

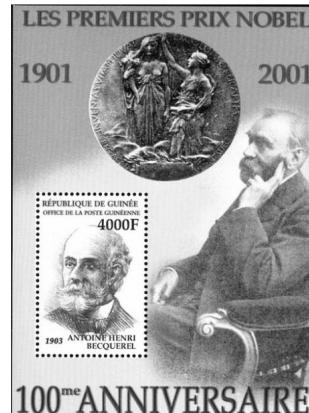

← Wilhelm
Weitling
(1808 – 1871)

artiklo pag. 3 - 5

Henri →
Becquerel
(1852 – 1908)

artiklo pag.
16 - 17

Treno dum la vehado tra la monti Chiniana inter Lhasa e
Lanzhou

artiklo pag. 9 - 12

Kara lekteri!

Ye la komenco di nova yaro on kustumas questionar, quala esis l'olda yaro koncerne la propra vivo o la Ido-movimento, bona, min bona o mem mala. Singlu respondez individuale pos kurta reflektado.

Du extraordinara eventi esis salianta dum la yaro 2008, unesme la kunveno en Neviges, duesme nia prezenteso sur la EXPOLINGUA, grandega lingui-ferio en Berlin. Pri Neviges, suburbo di Wuppertal, altri ja esas skribinta en Progreso e nia revueto. Pri la lingui-ferio en la Rusa Domo on devus skribar ankore kelka frazi.

Pro esir prezenta ja quarfoye sucedante ye la EXPOLINGUA per propra estaleyo, Ido divenas sempre plu konocata inter yuna homi di multa landi. Ni fidez a to, ke li naracos en sua hemlando pri nia bela linguo internaciona e serchos plusa informo en interreto. Danke a nia Hispana samideano Pastrana sur Teneriffa, ni povis produktigar impresanta afisho por nia estaleyo. L'originala modelo facis bona servo dum la diskurso pri la temo "La linguo internaciona Ido – ecelanta moyeno por intensigar e racionalizar mondvasta komunikado", kurte ante la fino dil expozeyo. La asisto di nia amiko Vlado esis granda helpo por ni, pro ke il povis parolar kun vizitanti de Esteuropa.

Ni esperas, ke anke 2009 nia Ido-Saluto povas havar 20 vice nur 12 pagini. Ni savas bone, ke la maxim multa til-nuna artikli esis apta precipue por progresinta lektanti. Future ni volas konsiderar plu multe anke la komencanti di Ido. Possible nia lektantaro povas sendar facila texti, apta dialogi od altra kontributi por atingar ca skopo. Per la 10esma leciono la kurseto finos. Quale ja ofte dicita, ni joyas pri omna eko de nia lektantaro. Por exemplo Don Gasper de Hongkong skribis suplemento a ni pri la familio Jacob. Regretinde til nun mankas irga viv-signo del amiki di Moldova, pos ke ni esas sendita plura exempleri de Ido-Saluto a li.

La foriro di du aktiva Idisti ne povas donar la mortiganta stroko a nia movimento, nam vice ili nova adhereri naskos ed olda konocata aktivisti riviveskis. Co omna kalkulite la yaro 2008 esis prefere bona yaro.

Via redakterio

Kara membri di nia Idala societo, kar abonanti,

nova yaro jus komencis. Ni volas retroregardar: Du yari ante nun la Idolinguo celebris sua 100-yara jubileo per renkontro en sua nasko-urbo. Dum la pasinta yaro 2008 ni fiere konstatis sama 100 yari di nia cheforganio Progreso. Quo eventos dum ica yaro? Yes, anke 2009 ni Idisti havos plusa motivo agreabla por festar. 100 yari ante nun la Idopioniro profesoro Wilhelm Ostwald ganis la Nobel-premio pro sua ciencala rezultaji en sua domeno, la kemio. Ka la Idisti ri-memoros su pri lia geniozo per ula evento? Ka li celebros digne ica aniversario? Ka la – precipue la Germana Idisti - honorizos lia unesma Ido-prezidanto? Kompreneble, on dicos!

Regretante me konstatas ca-instante, til nun ni ne havas ula projeto o programo. Me envidias la kemiisti. La kemiala societi di Latvia e Germania prizos lia premiizito per specala konferi. Ka ni povus partoprenar che li? Ni povus atencigar li, ke Ostwald esis granda propagisto dil Ido. Mem en Usa lu propagadis Ido per Ido. Forsan ni povus aranjar mikra expozo lor la EXPOLINGUA. Ultre to per la moto “Nobelpremio por Ostwald - 100 yari” ni renkontrez en la memoreyo en Großbothen, ka yes?

Me opinionas, per plu modesta skopi ni estimos e konservez la heredajo linguala di nia famozo.

Omnu agez segun la Ostwald-devizo ‘Nutze die Energie – verschwende sie nicht’ (Uzez l’energio – ne disipez ol). O quale la olda Latinisti dicis: „carpe diem!”, t.e. uzez la dio. Komencez agar ankore cadie. Forsan morge omno esos pasinta. Me repeatas, serchez kunlukteri en via urbo, en via cirkumajo. La quanto pekuniala di Nobel, quan Ostwald donacis al Idomovemento, ne darfez vane spensabir. Ka yes?

Pro ke me parolis pri pekunio: volontez ne obliviar sendar vua kontributaji por membrezo ed abono. Pluse, la yarala asembleo generala di la Germana Ido-societo eventos ye 16esma mayo en Nürnberg. La Ido-renkontro Europana eventos ye 17esma til 22esma julio en la Estoniana chefurbo Tallinn. Me tre joyus rividar konocata amiki e nova „vizaji“.

E. Scholz,
membro dil GIS-Direktanta Komitato

Nula respekto a la proprietajo

200 yari ante nun naskis en Magdeburg la religioza socialisto Wilhelm Weitling

Skandalo en Zürich: Ye la 8esma di junio 1843 talior-kompano en-voyajinta de Magdeburg esas arrestata. Un libro, quon il jus skribis, esas konfiskata. La titulo sonas ne-nocive: “L’evangelio di la povra pekero” – ula verko, qua sonas tam pie kam prediko ed esas plenega ye biblo-citaji. La talior-kompano Wilhelm Weitling – naskita 200 yari ante nun, ye la 5esma di oktobro 1808 en Magdeburg – advere ne esis irga religioza fanatico. Segun la catempa explorlo il reputesas kom pioniro di la laboristala movimento e l’unesma teoriisto di la komunismo en Germania. Ma ka la statala advokati 1843 ja pre-vidis lo? Li savis nur, ke Weitling redaktis Suisiana laborist-revuo per la nomo ‚Die junge Generation‘ (la yuna generaciono), ed apartenis a la ‚Bund der Gerechten‘ (uniono di la yustani), qua probabis en Paris vane sedicio kontre la borgezala rejo Louis Philippe.

Ja frue la politikale vivaca mesteriala kompano - nelegitima filiulo di Franca garnizon-oficiro e servistino – mustis ekmigrar de Germania. Il restis en Wien, juntis su en Paris altra fuginta mesteriala kompani, qui en l’uniono ‚Bund der Geächteten‘ (uniono di la proskriptiti) revis pri ula plu yusta socio. Lia idolo esis la jurnalisto Francois-Noel Babeuf exekutita 1797 per gilotino, qua luktis por la yuro kun-diskutar di la nul-havanti, e qua opinionis, ke la richi esas fakte furtisti e ke la fundamento di la proprietajo-ordino esas “raptala legi”.

Guidate da Weitling granda grupo di aktivisti separis su de la ‚Bund der Geächteten‘, a qui l’omno esis tro teoriala, qualifikis su kom ‚Bund der Gerechten‘ e diplasis sua chef-sideyo a London, ubi il renkontris Karl Marx e Friedrich Engels. Marx laudis la libro da Weitling ‚Garantien der Harmonie und Freiheit‘ (garantii di la harmonio e libereso) aparinta 1842 kom “briliantala debuto literaturala di la Germana laboristo” e skribis entuziasmoze: “Se on komparas ca grandega infant-shui di la proletariaro kun la naneso di la konsumita shui politikala di la Germana borgezaro, lore on mustas predigar ula atletatra staturo a la Germana ‚Aschenbrödel‘ (cinderelo).”

Nam kontraste a la maxim multa Franca ed Angla prekoca socialisti e lia societala modeli Weitling konsideris l’interesi di la laboristaro e la borgezaro kom ne-konciliobla. Ilu aspiris ad autonoma luktado di la labori-

istaro por sua liberigo e demandis ultre politikala anke sociala revoluciono, qua devus developar vers subverso di la cirkonstanci ekonomiala. 1838/39 aparis la program-broshuro „Die Menschheit, wie sie ist und wie sie sein sollte“ (la homaro, quala ol esas e quala ol devus esar).

Ma Weitling e Marx esis tro afina koncerne impetuosa karaktero ed autokratala pretendi guvernari. Marx mokis la “flirtado religioza” di la rivalo e fine presis lu ek la movado. Sua experimento demonstrar la koncilebleso di komunismo e kristanismo minacis Weitling anke divenar izoleskita inter la samideani.

“Kristo esas profeto di la libereso”, il skribis en „Evangelium des armen Sünders“ (evangelio di la povra pekero), „seine Lehre ist die der Freiheit und Liebe“ (sua mesajo esas ta di la libereso e la karitato). Pro to la religio “ne darfas subversesar, ma uzesar por liberigar la homaro”. Regretinde koakto esus necesa por erekta socio-ordino sur la fundamento di karitato e komuneso di havaji.

“Jesu havas nula respekteto a la proprietajo”, pri to Weitling esis konvinkita. “La komunismo esas la yusteso extensita ad omna homi, qui vivas en la sama cirkonstanci.” Por la Züricha advokataro statala lo signifikis incito por tumulto, publika skandalo e trublo religiala. Weitling kondamnesis a sis, pos la apel-procedo a dek monati de karcero.

Plu tarde il iris aden exilo ad Anglia e pos la des-konsento kun Marx al Usa, ube il fondis la revuo „Republik der Arbeiter“ (republiko di la laboristi) ed en Iowa komunista kolonio. Ma omna projekti strandis.

Evante 46 yari il mariajis yuna Germanino, kun qua il havis sis filii. De nun il okupis su pri psikologio infantala ed inventis suto-mashino por buton-trui. Wilhelm Weitling mortis en la januaro 1871 des-iluzionigite da la movado komunistala, quankam sua imajo ankore pendis en laborist-lojeyi e klubo-chambri apud la portreti di Karl Marx, Ferdinand Lassalle ed August Bebel.

Artiklo da Christian Feldmann, ek “die Kirche” (12.10. 08)

(t: gs)

Definuri

Mediko: jentilulo, qua prosperas de maladeso e mortas de saneso

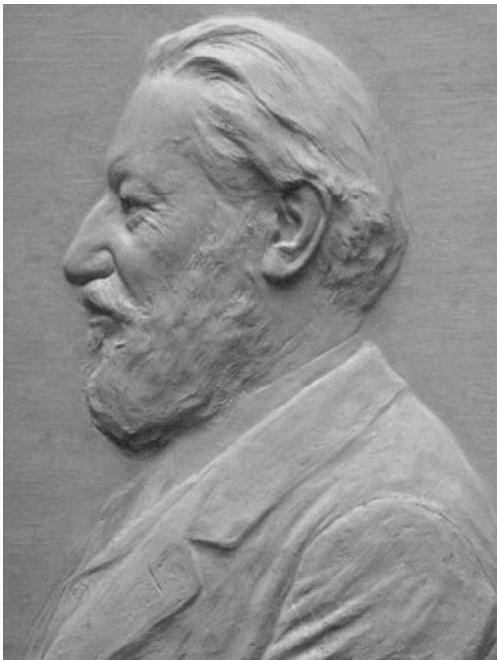
Apotekisto: komplico di la mediko, karitatisto di la sepultisto e furnisero di la morto-vermo

Klarinetto: tormentilo, qua manuagesas da persono kun vato en la oreli. Esas du instrumenti, qui esas plu mala kam un klarinetto: du klarineti .→pag.15

L. v. Pfaundler naracas

Un de maxim eminenta Ido-pioniri esis la prof-o Leopold von Pfaundler (1839 - 1920). Il esis famoza, multilateral Austriana ciencisto, membro dil Akademio dil Cienco en Wien. Il propagis la Japona ludo Go e skribis libro pri to, anke en Ido. Kun la profesori Couturat, Jespersen, Lorenz ed Ostwald il editis la verko "La Linguo internaciona e la cienco".

*Me trovis la suba rakonto, bele deskriptita da lu.
(fm)*

Danjeroza aventuro en albergo di la Puszta

Ula voyajero en la Puszta, exaltita dal auroro, sufrinta la torideso di somerala jorno, admirinta la misterioza nokto, serchas repozo en simpla albergo di la Puszta.

Me volas en la sequanto rakontar aventuro, quan tala voyajero subisis en albergo di la Puszta, e quan il ipsa rakontis a me.

Ta voyajero esis famoza botanikisto, qua intencis examenar e studiar la plantaro di la Puszta. Equipita per omna helpili por kolektar e konservar la planti, il portis en sua posho anke revolvero charjita, pro ke il esis avertita, ke en ta regioni trovesas kelkafoye anke raptisti. Il venis en sua migrado ulvespere a solitara albergo di la distrikto Alföld. Fatigita e hungranta il demandis manjaji e drinkaji, quin la hosto adportis. Saturita il pregis, ke la hosto duktez il a dormochambro. Ma tala chambro ne existis en la simpla albergo, e pro to la hosto duktis la gasto

sur simpla skalo en la spaco sub la tekto, ube feno konservesis. Ibe la gasto sen desmetir la vesti kushis su sur la feno e kovris su per kaval-kovrilo. La repozeyo ne esis tre komfortala, ma se on esas fatigita, on povas dormar omnaloke. Ma la dormo balde interruptesis per lauta parolado di homi en la infra chambro. On audis multa ruda voci di Hungariana pasturisti, qui tre vivoze parolis inter su e kun la hosto. Ne komprenante la linguo Hungariana, la gasto ne povis saveskar, pri quo la viri disputis. Ma segun kelka singla vorti il suspekteskis, ke la viri parolis pri lu ipsa. Pos kelka minuti la viri cesis parolar laute, ma durigis milaute sua interparolado. La gasto esforcis audar, quo eventis. Quante il emoceskis, audante, ke ulu acensis la skalo. Preske nevole il tiris la revolvero ek la posho e tenis ol en la manuo sub la kovrilo. La pavoro augmentis, kande il regardis en la mi-obskureso la kapo di homo, qua tenis granda kultelo en la dextra manuo. "Esas evidenta", il pensis, "ke ta homo volas asasinlar me por raptar mea pekunio." La kordio di la gasto forte pulsadis, kande il pensis pri la situeso. Il ja approximis la fingro a la langeto di la revolvero por pafar kontre la raptisto. Ma ica ne proximigis la kultelo al semblante dormanto, ma levis la brakio ad supre, ube sur ligna stango pendis kelka peci de fumizita karno. Quante la gasto sentis su liberigita de angoro, vidante, ke lua hosto tranchis la kordo, qua tenis la pendita karno. Il dankis Deo, ke il ne pafabis la senkulpa hosto, nam se il facabus lo, l'amiki di la hosto certe mortigabus il. La hosto decensis kun la karno, e balde la gasto audis, ke la viri manjis e drinkis sen agar irgo danjeroza. Longe il neplus povis dormar, erste cirkum la matino il dormeskis e vekis erste, kande la suno eniris lua repozeyo tra la fenduri di la tekto ... Dum la dejuneto il konfesis a la hosto, quante proxime il ja esis dum la nokto por mortepafar lu. Ma quante il astonesis, kande la hosto respondis per altra konfeso. Ica rakontis a sua gasto, ke la viri fakte volis mortigar lu e raptar lua pekunio, e ke il sucesis impedar lo, per ke il promisis regalar la raptisti per bona peco de karno e kelka boteli de bona vino. Tre emocigita la gasto prenis la manuo di la hosto, e presante e sukusante ol, il deklaris ad il sua maxim granda gratitudemoso. Il volis anke rekompensar la hosto per granda donaco, quan la hosto preske kun indigno refuzis. Lore la gasto ofris a lu sua revolvero kom memorigilo, dicante ke il neplus bezonas tala armo en lando, ube la fideleso dil hosto esas la maxim granda protektilo. La hosto acceptis lo joyoze, e li adiis kom amiki.

La vizajo en la novyara nokto

Olim yunino iris - sen ke l'altri savis lo - dum la novyara nokto aden vakua chambreto. Elu pozis spegulo avan su, pozis dextre e sinistre di la spegulo du brandio-boteli. El sideskis avan la spegulo e regardis fixe aden la spegulo por videskor elua futura spozulo.

Subite aparis soldato avan la yunino, qua portis glata espado en sua manuo. La yunino pavoreskis pro la soldato e fugis. La soldato jetis sua espado dop elu e la espado restis stekanta en la vesto di la yunino. Lore la soldato desaparis. Ma la yunino prenis la espado e celis ol.

Ye la proxima yaro la yunino vere recevis un exsoldato kom spozulo. Kande li ja vivabis komune dum kelka yari, la spozino parturis filiulo. Ye ica tempo lore la soldato trovis la espado, quan sua spozino celabis. Quik ilu questionis elu. de ube elu havas la espado.

Komence la muliero ne volis dicar lo. Tandem el ya dicis lo. La viro furieskis e klamis, ke ilu tre multe sufrabis pro la desaparinta espado. Ilu lore lu jurabis, se il esus ritrovonta ol, ilu lore volas quik ocidar la persono, che qua il esus trovonta ol. Pos to lu tiris la espado ed ocidis sua spozino, pos to anke su ipsa.

t: dr-o T. Schmidt

Das Gesicht in der Neujahrsnacht

Einmal ging ein Mädchen, ohne dass die anderen es wussten, in der Neujahrsnacht in eine leere Stube, stellte einen Spiegel vor sich auf, stellte zwei Schnapsflaschen rechts und links vom Spiegel hin, setzte sich vor den Spiegel und schaute starr hinein, um ihren zukünftigen Bräutigam zu erblicken.

Plötzlich tauchte vor dem Mädchen ein Soldat auf, der einen blanken Degen in der Hand hielt. Das Mädchen erschrak vor dem Soldaten und lief davon. Der Soldat warf ihr seinen Degen nach, und der Degen blieb in den Kleidern des Mädchens stecken. Darauf verschwand der Soldat. Das Mädchen aber nahm den Degen und versteckte ihn.

Im nächsten Jahr bekam das Mädchen auch wirklich einen abgedankten Soldaten zum Mann. Als sie schon ein paar Jahre zusammen gelebt hatten, da gebar die Frau einen Sohn. Um diese Zeit fand der Soldat den von seinem Weibe versteckten Degen. Er fragte sie sogleich, woher sie den Degen habe.

Die Frau wollte es zuerst nicht sagen. Schließlich sagte sie es aber doch. Der Mann geriet in Zorn und rief, dass er wegen des verschwundenen Degens viel Leid erfahren habe. Da habe er damals geschworen, wenn er den Degen wieder in seine Hände bekomme, wolle er sofort denjenigen töten, bei dem er ihn finde.

Er zog darauf den Degen und tötete seine Frau, dann auch sich selbst.

La cielo esas sizeble proxima

Per la Tibet-treno de Lhasa a Lanzhou – la marvelo teknikala di Chinia en gigantala regiono

La chapelo pozetas chike, la nodo di la kravato esas ligita exakte, la shui esas frotita brilante. El salutas ridetante singla di sua gasti per afabla ‚Ni hao’. Lin signalas definite: “Me esas parto di ula vereskinta revo Chiniana”. La yuna muliero esas vagono-surveyantino che la Tibet-fervoyo, la maxim alte situita fervoyo di la mondo, qua konektas la chef-urbo di Tibet Lhasa kun Peking.

Konstrukturo di la superlativi

Kande ye la 1esma di julio 2006 l’unesma treno vehis aden la gigantala staciono di Lhasa specale konstruktita por ca fervoyo, l’Angla-lingua jurnalo “China Daily” joyegis: “La maxim alte situita fervoyo di la mondo ecitas la fiereso nacionala”. Fakte pos la tri-fauci-retendigo an la Yangtse la treno adsur la tekto di la mondo esas la maxim importanta prestij-projeto di Chinia, qua kustis de la guvernerio 3,3 miliardi Euro. La ciel-fervoyo, quale la Chiniani nomizas la treno, esas serio de superlativi. En Tanggula ol pasas la maxim alte situita staciono di la mondo, sur 5072 metri ol transversas la maxim alta sur-vehebla punto di la tero e vejas alte de 4905 metri tra la maxim alte situita tunelo. En la Kunlun-montaro la treno desaparas en maxim longa, pasanta tra permananta frost-sulo, tunelo, longa de 1686 metri. Plu tarde ol vejas trans la maxim longa ponto fervoya di la mondo, longa de 11,7 kilometri.

Ja 1950 Mao Zedong revis pri fervoyo, qua devus konektar Tibet kun la ‚matro-lando’. Tamen lore mankis ne nur pekunio, ma ante omno teknikala experteso. Advere l’unesma segmento inter Xining e Golmud apertesis ja 1984, ma la restajo de 1142 kilometri longtempe esis ne-solvebla problemo por la injeniori. 960 kilometri de li esas situita adminime 4000 metri super la mar-nivelو, 500 kilometri duktas tra eterna glacio. Precipue pro la permananta frost-sulo la konstruktado divenis ne-kalkulebla aventuro. Nam somere ol defrosteskas ye la surfaco, quo efektigus, ke la reli komencas natar. Ma l’injeniori trovis solvo, de qua li esperas, ke ol funcionas durante. Ye regulala eskarti li tampigis stal-tubi aden la sulo kin metri profunde, quin li plenigis per amoniako, frigoriz-substanco, qua anke somere konjeligas la sulo til la surfaco.

Dum nur kin yari cirkume 100 000 laboristi realigis la revo di Mao en apene imaginebla viv- e labor-kondicioni. Lia maxim granda enemiko esis l'extreme dina aero. Dum ke oficala Chiniana chefari afirmas, ke ne eventis morto-kazi, rejim-kritikeri parolas pri centi, qui mortis precipue pro la timita altitud-morbo.

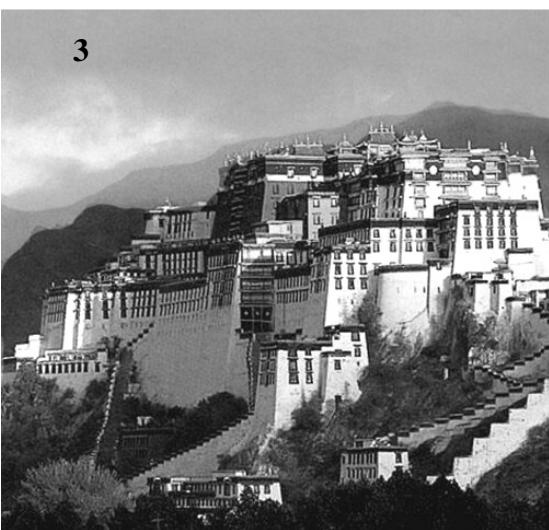
En la treni on ne sentis multo de la dina aero. Aden la specala vagoni konstruktita da la Kanadana firmo Bombardier on pumpas permanente oxigeno, suplementala oxigen-maskili trovesas en la kabini di la taledicita ‚sleeper'-vagoni kun quar o sis liti sub singla plaso. Min komoda esas en la harda klaso, qua preske exklusive esas uzata da la Chiniana migranta laboristi. Qua hike bezonas suplementa oxigeno, ta mustas tankar ol en la koridoro.

Rulanta menui

En singla treno existas restor-vagono. Hike chef-koquisto Xai Weiping e sua quar kun-laboristi omnadi parfacas mastro-produkturi: En lia koqueyo granda de nur ok metri quadrata trifoye diope li sorcas grandege asortajo di lando-kustumala dishi. Dum ke ni manjas kun apetito, extere preter-rulas gigantala peizajo. Nivoza somiti sub la tote proxime semblaanta cielo, vasta planaji, plurfoye on vidas kelka nomadi kun sua yak-trupi, dum kelka tempo la treno preter-vehas la Lago Koko-Nor, qua per sua surfaco de 5694 kilometri quadrata esas un de la maxim granda

1

3

sal-lagi di la tero. Se on havas bona fortuno, on kelka Tibet-antilopi, qui esas sub strikta protektita. Li ed altra rara animali e planti ante la 19-a konstruktado alarmabis senkondicione la natura esis angoroza, ke povus itere des-aparar ula regiono, e tale nombroza speci di rara animali anke relate la natur-protektado eventis lo paradigmo.

- 1 Nova chef-staciono en Lhasa
2 La voyo di la treno inter Golmud e Lhasa
3 La Potala, la palaco di la Dalai Lama
4 Tibetano kun preg-muelilo

n regardas mem
tto.
komenco di la
r-protektori. On
sentema natur-
ali e planti. Ma
mala. → pag. 12

Cirkume 150 milioni de Euro investis por la natur-protekto. Exemple 33 specala voyi por la transiro di animali kreesis.

Sis milioni de voyajanti

Dum la du yari depos l'explotesko segun oficala Chiniana informo 5,95 milion homi voyajis per la Tibet-fervoyo, precipue Chiniani. Lo esas plusa argumento por la guvernerio en Peking, ke la trasuro servas al uneso nacionala. Ma multa Tibetan i defensanti di la homal-yuri timas, ke la fervoyo kontributos multe por plufortigar l'influo da Peking a Tibet.

Sendubite la fervoyo exercas magiala atraktopovo a turisti. Dum l'unesma yaro di la funcione la nombro di la gasti en Tibet augmentis a 60,4 po cent kompare la antea yaro. La maxim multi vehis a Lhasa por vidor la Budista art-trezori, precipue la Potala. Ta, qua volas eskarpar la bruisivajo turista-la, voyajas maxim bone inter novembro e januario. Lore on povas esar relative certa recevar un di la dezirinda plaso-bilieti di la ciel-fervoyo.

En Lanzhou, la centro geografiala di Chinia, ni livas la treno. 20 hori plu tarde ol esos en Peking. Dum la decensado Lin, qua esas pos 20 hori laboro ankore sen-reprocha, vokas dop ni „Zàijiàn” (til rivedo).

Artiklo da Heidi Diehl, ek “Neues Deutschland”
(9./10. 8. 08) (t: gs)

De Maizière: DDR-nostalgio esas obstinemeso

Berlin (epd/ND). La lasta prezidanto di la ministraro di la DDR, Lothar de Maizière (CDU), demandis plu diferenciata analizo di la DDR. “Existis en la DDR forsan du po cent viktini e forsan tri po cent kulpoz”, de Maizière dicis al en Berlin aparanta „Tagesspiegel am Sonntag”. La restinta 95 po cent esis ya nur “populo”. “Ye l'evaluado di la DDR sempre naskas ca nigra-blanka skemo”, tale de Maizière pluse. La pacema revoluciono de 1989 eventabus plu frue, se la homi vivabus nur sub la knuto. La vivo functionis malgre omna obstakli.

La tendenco a nostalgiala moderado di la DDR-pasinto rezultas pro same la ne-diferenciata negado di lo omna, ek quo la DDR konsistis”, de Maizière acentizis, qua cadie laboras en Berlin kom advokato. Kom obstinema reakto pro to nun existas anke ula ne-diferenciata transfiguro. Altralatere la parte eventanta redukto di la DDR-pasinto a la „Staatssicherheit” (statala sekures-servo) venas de lo, ke parto di la „Bürgerrechtler” (disputanta civitani) opinionas garnir la privilejo interpretar la DDR”.

Segun “Neues Deutschland” de 4. 8. 08 (t: gs)

Panaceo ek molduro-fungo

Dum septembro 1928 la penicilino dekovresis

80 yari ante nun deskovris la Britana bakteriologiisto Alexander Fleming la penicilino, l'unesma antibiotiko. La hazard-trovajo anuncis nova ero en la medicino.

Multa monumenti referas mondvaste al importo di la penicilino, exemple en Madrid: Apud la tauro-kombateyo Ventas matadoro de naturala grandeso ek bronzo des-metas sua boneto respektose avan Fleming-busto tronsidanta sur granit-soklo. La motivo por la respektosa gesto: Danke al antibiotiko la tauro-kombatanti ne plus mustis pavoreskar principale pri sua vivo pro apertita vundi. Sepsiso, difterio, meningitiso, sifiliso o gonoreo: De multa epidemii di la homaro la antibiotiko for-prenis adminime parto di lia pavoro. “Penicilino esis un di la maxim granda deskovri di la 20esma yarcento”, dicas la Marburga farmacio-historiisto Christoph Friedrich. “Per la remedilo tota serio di viv-danjera infektiva morbi divenis remediebla. Koncerne to ne esis vizanta serchado, ma ne-neta laborado, qua duktis Fleming a la traco di la panaceo. Dum sua explorado bakteriala en la Londona St. Mary's Hospital en septembro 1928 la mediko deskovris, ke ula kultiv-bolo kun stafilokoki esis atakita da moldur-fungi. Nur un atencema regardo impedis Fleming instante pozar latere la des-netigita probajo. “La aspekto di ta kultivuro esis tale, ke me pensis, la fenemoen esas konsiderinda”, il notis. Nam cirkum la molduro la morbo-jermi esabis mortigita. Il nomizis la jerm-mortiganta enzimo segun la fungo *‘Penicillium’* notatum simple penicilino.

Quankam Fleming balde agnoskis ed anke descriptis, ke la substanco amortisas multa dangeroza bakterii e samtempe indulgas korpo-celuli quale blanka sango-korpeti, la specala cienco apene prenis konoco di la voyo-apertanta trovajo. Por lo existis ante omno du motivi. Unesme esis ja notora, ke certena produkturi di molduratra fungi esis toxika por kelka bakterii. “To esis lore en la fundo nulo nova”, dicas la farmaciisto Hans-Hartwig Otto. “La principon on konocis ja depos la 19esma yarcento.” Ma ante omno mankis ankore la savo teknikala por produktar la kemikale tre des-stabila penicilino en granda qualeso e quanteso. “L'unesma penicilin-extrakturi da Fleming ankore poke efikis ed esis nur poke konservebla”, dicas Friedrich.

Erste dum la yaro 1938 exploristi dil universitato Oxford guidita dal Australiana patologiisto Howard Walter Florey e la de Germania ekmigrita

kemiisto Ernst Boris Chain ri-komencis l'explorado di la substanco. Pos sucesoza animal-experimenti en februaro 1941 l'unesma homo recevis penicilino, la policisto Albert Alexander sufranta pro sepsiso. Unesme Alexander restoris su rapide, ma pos un monato mortis, pro ke la nefuficanta penicilin-provizo esis konsumita. Meze di la Duesma Mondmilito la Britana ed Amerikana militistaro agnoskis quik la valoro di la remedio por vundita soldati. Dum la sequanta yari la chef-problemo esis produktar suficanta quanto de penicilino malgre lore limitizita posiblaji por kompensar la grandega bezono. 1945 komune kun Florey e Chain Fleming recevis la Nobel-premio pri medicino. Ma duris plusa dek-edu yari til exploristi des-kovris la mekanismo dil efiko dil antibiotiko.

]

represar ula enzimo, quan la kreskanta jermi bezonas por la formaco di sua celul-muro. Dum la sistemala serchado relate plusa jerm-ocidiva substanci l'exploristi developis plu tarde dekedui de plusa antibiotiki. Tamen penicilin-preparaji, qui excepte alergiala reakti reputetas kom bone konciliiebla, esas multe aplikata til hodie, exemple kontre sifiliso o skarlatino.

Quankam mondvaste centi de monumenti e strado-nomi referas a Fleming, la Skotano komentis sua ago historiala sempre modeste. Segun sua opinione la titulo “inventisto dil antibiotiko” apartenez a la moldur-fungo, e mem kom deskovristo nur kontre-vole il aceptis homajo. Okazione la trans-donado di la Nobel-premio il acentizis, ke esis la fato, qua duktis komence lu ipsa e plu tarde Florey e Chain a la traco di la penicilino.

Artiklo da Walter Willems, ek “Neues Deutschland” (8. 9. 08)

(t: gs)

Ne-dezirita efekti dil antibiotiki

Developo di rezisto:

Bakterii sencese developas nova strategii por defensar su kontre sua exterminalo. Multa speci divenis ja indiferenta kontre la antibiotiki, per qui on povis plu frue vinkar oli sucesoze. Tala rezisto povas nur developsar, se la bakterii relative ofte kontaminas sua enemiki – kom medikamento o per la nutrivo, pro ke antibiotiki uzesas anke en la grasizo di domestika animali. L’efekto: On mustas developar sempre nova antibiotiki por vinkar bakteriala morbi.

To esas tre importanta: Por impedar developo di rezisto, la malado devas atencar akurate segun recepto medikala quanto e duro di la prenenda antibiotiko.

(a: gs)

Definuri

Komedio: teatralo, en qua videble mortigesas nulu del aktori

Herisono: kaktuso di la animalaro

Makaronio: Italiana nutrivo, konsistas ek kava tubo gracila. Ca konsistas ek du parti: tubo e truo.

La lasta esas la parto digestala

Dementorio: institucuro por la konservado di poeti

Habitanta: nekapabla departeskars

Eoceno: unesma di tre granda

periodi, en qua geologi klasifikis la evo di la mondo. La maxim multa espritaji decendas de la eoceno.

Zelo: nevrito, de qua maladeskas yuni e sen-experienci

Segun A. Bierce: Des Teufels Wörterbuch, Erfstadt 2007 (anke pag. 5) (t: hw)

Solvo di enigmato (pag. 20)

1. taikonavisto, 2. kosmonavisto,
3. astronavisto, 4. Raumfahrer,
5. spacionavisto

Solvo-vorto: kosmo

Radii ek la atom-nukleo

100 yari ante nun mortis Henri Becquerel, la deskovristo di la radioaktiveso

Depos la katastrofo di la reaktilo de Chernobil a multi ilua nomo esas sinonimo por radio-aktiva danjero. Nam kande dum aprilo 1986 nukleale venenizita nubo trans-pasis Europa, l'omna-foya aktiveso di la radiado esis deklarata segun "Becquerel" (Bq). Adoptigita 1970 ca SI-mezur-unajo esas definita sequanta-mode: Substanco havas radio-aktiveso de 1 Bq, se en olu po sekundo un atomo des-kompozesas. Por komparo: Dum ke adulta homo havas normale radio-aktiveso de 3000 til 20 000 Bq, en un kilogramo de urano-238 ol facas sumo de cirkume dekamilion Becquerel. Cetere en Chernobil la valoro di la liberigita radio-aktiveso esis segun taxo un trilion Becquerel.

La nomizero (nomo-patrono) di ta mezur-unajo supozeble anuncanta disastro, Antoine Henri Becquerel, naskis ye la 15esma di decembro 1852 en Paris. Ilu descendis de ula famoza ciencist-familio. Sua avo apartenis a la fonderi dil elektro-kemio, sua patro esis tre meritoza pro la deskovrando di la fosforeco – ula natur-fenomeno, quan cetere la alkemisti ja konocis: Se on radizis certena substanci, lore ica en la tenebro lumizas pose, e lo ofte dum hori.

Pos frequentir l'École Polytechnique Becquerel studiis de 1874 ye l'École des Ponts et Chaussées, quan 1877 il livis kom injenioro. Pose il laboris inter altri kom docisto e kom chef-injenioro por ponto- e strado-konstrukto en ula ministeriala seciono. Dum 1883/84 il sucesis pruar, ke la suno-spektro havas infrareda bendi. Pos tri-yara agado ye la natur-historia muzeo en Paris Becquerel nominesis 1895 kom profesoro por fiziko al École Polytechnique. Hike il exploris precipue la tale dicitu fluoreco, ula materiala proprejo, qua distingas su de la fosforeco per un importanta punto: Advere la fluorecalumado genitesas anke per lumizado, ma extingas quik, kande la lumizado cesas. Lo omna tateme esis suficiente konocata e ne semblis apta divenor la fonto di granda deskovro.

Til ke dum januaro 1896 la Parisana Akademio di la Cienci asemblis. Caokazione la Franca ciencisto Henri Poincaré komunikis a sua kolegi, ke ula Wilhelm Conrad Röntgen en Germania deskovrabis nova speco de radii. Departante de olta Poincaré questionis, ka forsan omna fluorecalumado substanci pos l'influo de sun-lumo emisas lo simila quale Röntgenradii. Anke Becquerel audis ca parolo ed iris quik aden la laboratorio por

exekutar experimento. Adsur fotografala lamo, quan antee il pakigabis lum-espruve, il pozis fluorescizanta uran-salo, quan il expozabis a la sun-radii. E fakte: Kande il developabis la lamo, la strato fotografala prizentis fortia nigrico. Ye la 24esma di februaro 1896 Becquerel deklaris koram la Parisana Akademio, ke il verifikis la konjekto di Poincaré.

Ma ja poka dii plu tarde il mustis revizar sua enunco. Quo eventis? Ulo tote triviala. La suno celabis dop nubi. Pro to Becquerel pozis la fotografala lamo e l'uran-salo aden tenebroza tirkesti, e dum kelka dii il ne tushis lo amba. Kande plu tarde tamen il revelabis la lamo, astonante il konstatis, ke olu prizentis fortia nigra koloro. E quiik il komprenis. Sen iniciado l'uran-salo emisabis radiado, qua ne povis reduktesar a la fluoreco, ma anke ne esis Röntgen-radiado. Becquerel deskovris la radio-aktiveso.

Dum la sequanta yari precipue Marie e Pierre Curie exekutis plusa experimenti relate la deskovro di la radio-aktiveso, qua catempe esas definita kom qualeso di ne-stabila atom-nuklei transformar su spontane ad altra atom-nuklei. L'energio liberigata dum ca proceso livas la nukleo en formo di tri radio-speci, quin la Britana fizikisto Ernest Rutherford karakterizis kom alfa-, beta- e gama-radiado. Dum ke alfa-radii konsistas ek helium-nuklei e beta-radii ek elektroni (o pozitroni), esas la gama-radii nulo altra kam permeanta elektromagneta ondi.

Quale multa natur-fenomeni anke la radio-aktiveso havas lua avantaji e desavantaji. Exemple radioaktivita radii povas domajar la hered-substanco e posible produktar kancero. Altralatere exakte dozigte li povas destruktar kancer-tumoro. Altra domeno por profitar la radio-aktiveso esas la diagnostiko medicinala. Por exemplo sintigrafio. Ye ca imaj-produktanta metodo radioaktive markizita substanci injektesas aden la korpo. Ibe li richigas su en destinata organi e do posibligas la mediko lokizar plu bone exemple inflamuri en la korpo. Por la mezuro dil evo di objekti on uzas la fakteto, ke radioaktivita izotopi dividesas ye konstanta rapideso a ne-radioaktivita izotopi. Tamaniere exemple possiblesas mezurar l'evo di fosila animali e planti, quan ofte on bezonas por precizigar la teorio dil evoluciono biologiala.

En la yaro 1903 kom "prizo por sua extraordinara meriti koncerne la deskovro di la spontana radio-aktiveso" Becquerel (komune kun Marie e Pierre Curie) recevis la Nobel-premio pri fiziko. Kin yari plu tarde, ye la 25esma di agosto 1908, il mortis en la Bretona Le Croisic. Segun deziro da Gustave Eiffel lua nomo eternigesis sur la Eiffel-turmo per ora literi – apud la nomi di 71 plusa granda Franca ciencisti ed injeniori.

Fanfaronado

Tri Judi de tri diversa urbi renkontras en treno. Konversante l'una kun l'altra li komencas fanfaronar pri lia rabini. „Recente Toscanini pleis kom extero en nia urbo“, naracas l'unesma. „Omni vartis, ke tandem la koncerto komencas, ma l'orkestro restis muta. Nun nia rabino eniris la salono. Toscanini reverencis ilu, levis la skando-bastono, e la koncerto komencis.“

La duesma naracis: „Kande l'Angla rejo esis kronizata, anke nia rabino esis en London. Omni esis ja kvenita. La arki-episkopo tenis la krono

rejala en sua manui, ma il ne volis, ne volis kronizeskar. Pos ke on questionabis la motivo, il dicis: „Me vartas, til la rabino venas. Tam longe kam il ne esas prezenta, me ne povas komencar la kronizado.“

„Lo esas ankore nulo“, assertas la tri-esma. „Ante kurta tempo nia rabino esis en Roma. Kande il kun la papo ekiris de la katedralo a la Piazza di Pietro, la rejo Italiana jus preter-vehis. La rejo reverencis e questionis ne-laute sua adjutanto: „Dicez a me, qua esas ya la Goj (ne-Judo) apud la rabino di Berdichev?“

Von armen Schnorrern und weisen Rabbis,
Verlag Volk und Welt, Berlin 1986 (t: gs)

Por nia komencanti /Für unsere Anfänger

Lektion 9

PRÄPOSITIONEN

Jede Präposition hat eine wohldefinierte Bedeutung und darf, wie alle Wörter im Ido, nur benutzt werden, wenn es der Sinn klar verlangt, z.B.

Me kompris ol de il. – Ich kaufte es von ihm.

Il sekis super sua kultelo. – Er schnitt sich mit seinem (eigenen) Messer.

Die Präposition **ye** hat keine bestimmte Bedeutung und wird nur benutzt, wenn andere Präpositionen nicht passen:

Ye la duesma di marto ... - Am 2. März ...

Il kaptis la kavalo ye la kolo per lazo. – Er fing das Pferd am Hals mit

einem Lasso.

Me doloras ye la kapo. – Ich habe Kopfschmerzen.

KONJUNKTIONEN

Konjunktionen verbinden Wörter, Satzglieder und Sätze miteinander:
Se tu esus malada, ... - Wenn du krank wärst, ...

Imperez, ke il venez. Befiehl, dass er kommen soll.

Restez, til ke il venos. – Bleib, bis (dass) er kommt.

Kande il de partos, dicez ad il ... - Wenn er abreist, sage ihm ...

Segun ke me esos fatigita o ne, me iros kun vu. – Je nachdem (ob) ich müde sein werde oder nicht, werde ich mit Ihnen gehen.

Preparez chambro pro la kazoo, se il venus. – Bereite ein Zimmer vor für den Fall, (dass) er kommt.

En la kazo, ke il venos, en-duktez il.

- Im Fall, dass er kommt (kommen wird), führe ihn herein.

Konjunktionen werden oft aus Präpositionen durch Hinzufügung von **ke** gebildet.

pro – wegen (Präp.), **pro ke** – da, weil (Konj.);

por – für, um zu (Präp.), **por ke** – damit, auf dass (Konj.);

dum – während (Präp.), **dum ke** – während (Konj.);

depos – seit (Präp.), **depos ke** – seitdem (dass) (Konj.);

til – bis (Präp.), **til ke** – bis dass (Konj.).

Die Präpositionen (ohne **ke**) stehen vor einem Substantiv bzw. Pronomen oder Infinitiv, die Konjunktionen vor einem Verb (ausgenommen Infinitiv).

Depos mea mariajo ... - Seit meiner Heirat ...

Depos ke me esis marajata ... – Seitdem ich verheiratet war ...

AFFIXE

Pre-, vor-: **predicar** – vorhersagen, **preavo** – Urgroßvater,

predatizar – vordatieren.

Prim-, Ursprung: **primavi** – Vorväter, Urahnen.

Retro-, zurück:

retrovenar – zurückkommen,

retroirar – zurückgehen,

retrosendar – zurücksenden.

Ri-, Wiederholung, nochmals: **ridicar** – wiederholen, noch einmal sagen,

ripolisar – aufpolieren.

Retro wird auch als Adverb

gebraucht; das mit **ri-**

korrespondierende Adverb ist **itere**.

-**iv**, bildet Adjektive mit der Bedeutung *geeignet zu etwas*:

instruktiva – instruktiv, lehrreich,

responsiva – verantwortlich.

-**ebl**, bildet Adjektive mit der Bedeutung fähig für etwas:

kredebla – glaubhaft, **lektebla** – leserlich, **videbla** – sichtbar,

ne-sondebla – unergründlich.

-**ari**, Person, an welche eine Handlung gerichtet ist: **sendario** – Empfänger einer Sendung, Adressat.

KONVERSATION

Liebst du zu reisen?

Ka tu prizas voyajar?

Ich reise selten.

Me rare voyajas.

Es ist zu kostspielig.

Ol esas tro kustoza.

Nicht so sehr wie früher.

Ne tam multe kam olim.

Denkst du wirklich so?

Ka tu tale opinionas vere?

Nach meiner Erfahrung.

Segun mea experienco.

Hast du Frankreich oder Deutschland besucht?

Ka tu vizitis Francia o Germania?

Nein, ich kann weder Französisch noch Deutsch.

No, me savas nek la Franca nek la Germana.

Sie sind so schwer zu beherrschen.

Li esas tante desfacile aquirebla.

Hoffentlich wird jeder bald Ido lernen.

Espereble omnu balde lernos Ido.

Enigmato

Universo-veturisti

Tale Idisti povus nomizar l'universo-veturisto en

1 Chinia

2 Rusia

3 USA

5 Francia.

4 En Germania on dicas straniera vorti quale en 1, 2, 3 e 5 - ma kun uzo dil dezinenco , -naut', altre la Germana vorto.

La literi en la markizita kesti rezultigas altra vorto por universo.

(rg)

Ido-Saluto! Editerio: Germana Ido-Societo

Postadreso: Eberhard Scholz, Rosenfelder Ring 18, 10315 Berlin

od info@idolinguo.de

Informeti pri Ido: www.idolinguo.de

Redakterio: Ido-amiki Berlin

Adresi: ver.di, FB 8, Köpenicker Straße 30,
10179 Berlin

ido-saluto@idolinguo.de

Banko: Deutsche Ido-Gesellschaft
Postbank Berlin
Konto 184566106, BLZ 10010010

Membri dil Germana Ido-Societo
recevas l' Ido-Saluto gratuite.

Por ne-membri la yarala abono
kustas adminime € 5,00.

Kunlaboranti di ca numero: G. Anton (ga), R. Gensch (rg), F. Möller (fm),

A. Neussner (an), G. Schlemminger (gs), E. Scholz (es), H.-G. Winkler (hw)

a = autoro; t = tradukero